

บทที่ 5

สรุปและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่สัมพันธ์กับความพึงพอใจในการตั้งถิ่นฐานใหม่ของชุมชนในเขตพื้นที่โครงการเขื่อนแควน้อย จังหวัดพิษณุโลก มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับความพึงพอใจของชุมชนที่ต้องตั้งถิ่นฐานใหม่ อันเนื่องมาจากการดำเนินงานก่อสร้างโครงการเขื่อนแควน้อย จังหวัดพิษณุโลก และเพื่อศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับความพึงพอใจในการตั้งถิ่นฐานใหม่ของชุมชนในเขตพื้นที่โครงการเขื่อนแควน้อย จังหวัดพิษณุโลก

ตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ หัวหน้าครัวเรือนหรือคู่สมรสของหัวหน้าครัวเรือนหรือบุตร/ธิดาที่บรรลุนิติภาวะ ซึ่งต้องย้ายถิ่นเนื่องจากการดำเนินงานก่อสร้างโครงการเขื่อนแควน้อย จำนวน 109 คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล สถิติที่ใช้ในการทดสอบสมมติฐาน ได้แก่ การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ โดยกำหนดค่านัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

ผู้ให้สัมภาษณ์ประมาณ 3 ใน 4 เป็นหัวหน้าครัวเรือน ร้อยละ 64.2 เป็นเพศชาย ที่เหลือ (ร้อยละ 35.8) เป็นเพศหญิง มีอายุเฉลี่ย 45.8 ปี ส่วนใหญ่สมรสแล้วและอยู่ด้วยกัน สำหรับด้านการศึกษา พบว่า จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 การศึกษาสูงสุด คือ ปวช. / ปวส./อนุปริญญา และประมาณ 1 ใน 5 ของตัวอย่างที่ไม่ได้รับการศึกษา สมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4 คน ครัวเรือนตัวอย่างที่ทำการศึกษาร้อยละ 76.1 ย้ายมาจากที่อื่น ที่เหลืออยู่มาตั้งแต่เกิด จังหวัดที่ย้ายมา ได้แก่ จังหวัดพิจิตร จังหวัดนครสวรรค์ และจังหวัดเพชรบูรณ์ สาเหตุที่ย้ายมาเกือบครึ่งต้องการมาหาที่ทำกิน นอกนั้นย้ายตามญาติ และแต่งงานกับคนในพื้นที่ ซึ่งระยะเวลาในการอาศัยอยู่ในชุมชน เฉลี่ย 24.2 ปี มีสมาชิกในครัวเรือนไปทำงานต่างถิ่น 23 ครัวเรือน จำนวนคนไปทำงานต่างถิ่นต่อครัวเรือนมากที่สุดคือ 1 คน มีจำนวน 20 ครัวเรือน ใน 23 ครัวเรือน อาชีพที่ไปทำงานได้แก่ แรงงานก่อสร้าง พนักงานบริษัทเอกชนและอาชีพอื่น ๆ ประมาณครึ่งหนึ่ง (12 คน) ไปทำงานที่กรุงเทพมหานคร ส่วนที่เหลือไปทำงานที่อื่น ๆ

ก่อนเวนคืนที่ดินครัวเรือนที่ทำการศึกษามีขนาดที่ดินเฉลี่ย 24.02 ไร่ และประมาณครึ่งหนึ่งมีขนาดที่ดินที่เป็นกรรมสิทธิ์ 20 ไร่หรือต่ำกว่า จำนวนมากกว่าครึ่งใช้เป็นที่อยู่อาศัย และเพาะปลูก นอกนั้นใช้เป็นที่เพาะปลูกอย่างเดียวและใช้เป็นที่อยู่อาศัย โดยมีขนาดที่ดินทำกินเฉลี่ย 22.23 ไร่ ขนาดที่ดินที่ใช้เป็นที่อยู่อาศัยเฉลี่ย 1.66 ไร่ ส่วนใหญ่มีขนาดที่ดินที่ใช้เป็นที่อยู่

อาศัยต่ำกว่า 1 ไร่ และมากกว่าครึ่งมีขนาดที่ดินสำหรับทำกิน ต่ำกว่า 30 ไร่ มีครัวเรือนที่ไม่มีที่ดินทำกิน (ร้อยละ 11.0) ส่วนการใช้ประโยชน์ในที่ดินมีเพียงจำนวนน้อยที่ไม่ใช้ประโยชน์ และให้เช่า

ภายหลังหลังเวนคืนที่ดินมีครัวเรือนจำนวน 32 ใน 109 มีที่ดิน ในจำนวนนี้ส่วนใหญ่ (20 ครัวเรือน) มีขนาดที่ดินต่ำกว่า 10 ไร่ โดยมีขนาดที่ดินเฉลี่ย 4.36 ไร่ ส่วนขนาดที่ดินที่ใช้เป็นที่อยู่อาศัยเฉลี่ย 0.52 ไร่ ซึ่ง 12 ครัวเรือนมีขนาดที่ดินที่ใช้เป็นที่อยู่อาศัยต่ำกว่า 1 ไร่ และส่วนใหญ่ (13 ใน 24 ครัวเรือน) มีขนาดที่ดินสำหรับทำกินต่ำกว่า 20 ไร่ และร้อยละ 78.0 เป็นครัวเรือนที่ไม่มีที่ดินทำกิน โดยระบุว่าที่ดินทำกินเดิมซึ่งถูกเวนคืนที่ดินเพื่อการสร้างเขื่อนแควน้อย ภายหลังรัฐได้จ่ายเงินค่าชดเชยจึงนำไปซื้อที่ดินแห่งใหม่เพื่อใช้เป็นที่ทำกินแล้ว และยังนำเงินไปปลูกบ้านและลงทุนในการประกอบอาชีพ

ครัวเรือนที่เป็นตัวอย่างในการศึกษาร้อยละ 31.2 มีอาชีพทำการเพาะปลูกพืชไร่ ร้อยละ 28.4 รับจ้างในภาคการเกษตร ร้อยละ 23.9 เลี้ยงสัตว์ และส่วนการทำนามีเพียงร้อยละ 12.8 ที่เหลือส่วนใหญ่ยังคงทำงานภาคการเกษตร ครัวเรือนตัวอย่างเกือบครึ่งกู้ยืมมาจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์มาเป็นทุนในการประกอบอาชีพ ซึ่งใกล้เคียงการกู้ยืมมาจากกองทุนหมู่บ้าน 1 ล้านบาท และมีเพียงร้อยละ 26.6 เท่านั้นที่ใช้ทุนตนเอง ประมาณ 2 ใน 3 ของครัวเรือนตัวอย่างที่ทำการศึกษามีหนี้สิน โดยมีหนี้สินเฉลี่ย 70,134.86 บาท และที่เหลือร้อยละ 32.1 ที่ไม่มีการกู้ยืมเงิน ครัวเรือนตัวอย่างเกือบครึ่ง (ร้อยละ 48.6) กู้จากธนาคารเพื่อการเกษตรและ สหกรณ์ หนี้สินเฉลี่ย 67,584.91 บาท รองลงมาได้แก่ กู้จากกองทุนหมู่บ้าน 1 ล้านบาท หนี้สินเฉลี่ย 16,280 บาท กู้เงินจากญาติพี่น้อง หนี้สินเฉลี่ย 37,000 บาท กู้เงินจากเพื่อนบ้านมีหนี้สินเฉลี่ย 14,600 บาท กู้เงินจากธนาคารพาณิชย์ หนี้สินเฉลี่ย 474,400 บาท

ผู้แทนครัวเรือนที่ให้สัมภาษณ์ประมาณ 2 ใน 3 มีรายได้จากการเพาะปลูก เฉลี่ย 62,072.46 บาทต่อฤดูกาลเพาะปลูก ร้อยละ 34.9 มีรายได้จากการประกอบอาชีพอื่นๆ เฉลี่ย 51,668.42 บาทต่อฤดูกาล ร้อยละ 13.8 มีรายได้จากการเลี้ยงสัตว์ เฉลี่ย 31,000 บาทต่อฤดูกาล สำหรับวัตถุประสงค์ของการปลูกพืช ส่วนใหญ่ปลูกเพื่อขายเป็นหลักเช่นเดียวกับการเลี้ยงสัตว์เลี้ยงเพื่อขายรายได้หลัก การได้รับความรู้และวิธีใหม่ๆ พบว่า ความรู้และวิธีการใหม่ในการประกอบอาชีพ ได้รับความรู้จากเพื่อนบ้าน เจ้าหน้าที่รัฐโดยเฉพาะเจ้าหน้าที่เกษตร โทรทัศน์ ผู้นำชุมชน ความรู้และวิธีการใหม่ในการรักษาสุขภาพทางโภชนาการ ได้รับความรู้จากเพื่อนบ้าน อสม. โทรทัศน์ และผู้นำชุมชน

ครัวเรือนตัวอย่างที่ทำการศึกษายเป็นสมาชิกกลุ่มฌาปนกิจ กลุ่มลูกค้า ธกส. กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน และได้รับประโยชน์จากการได้รับเงินมาลงทุนในการทำพิธีกรรม ประกอบอาชีพและใช้จ่ายในครอบครัว ความถี่ในการเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนา ซึ่งได้แก่ การเข้าร่วมโดยทำบุญในโอกาสต่างๆ ได้แก่ วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันมาฆบูชา และวันสงกรานต์ ปรากฏว่า ส่วนใหญ่ ตอบว่าเข้าร่วมกิจกรรมนาน ๆ ครั้งและทุกครั้งและผู้ที่ตอบว่าไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรมมีไม่ถึงร้อยละ 5

ครัวเรือนส่วนใหญ่บริโภคน้ำฝน ที่เหลือใช้น้ำจากสระน้ำธรรมชาติ น้ำประปาหมู่บ้าน และน้ำจากบ่อบาดาล ปัญหาคุณภาพน้ำเพื่อบริโภค ได้แก่ ปัญหาน้ำไม่ใสและขุ่นมีตะกอน และมีปัญหาน้ำไม่เพียงพอ การปรับปรุงคุณภาพน้ำดื่ม ใช้วิธีแกว่งสารส้ม การต้ม และใช้เครื่องกรองน้ำสำหรับแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภค ได้แก่ น้ำจากสระน้ำธรรมชาติ น้ำฝน ประปาหมู่บ้าน น้ำจากบ่อบาดาล และน้ำจากบ่อน้ำตื้น ปัญหาคุณภาพน้ำเพื่ออุปโภค ได้แก่ปัญหาน้ำไม่ใสและขุ่นมีตะกอน และปัญหาน้ำไม่พอและขุ่นมีตะกอน แหล่งน้ำเพื่อการเกษตรในพื้นที่นอกเขตชลประทาน ทั้งในฤดูฝนและฤดูแล้งใช้น้ำฝน และใช้น้ำจากห้วยหรือคลองธรรมชาติ นอกจากนั้นในฤดูแล้งครัวเรือนตัวอย่างยังมีการใช้น้ำจากสระขุด ส่วนพื้นที่ในเขตชลประทานในฤดูฝนจะใช้น้ำฝน ส่วนที่เหลือมีการใช้จากแหล่งอื่น ๆ ส่วนฤดูแล้งจะใช้น้ำฝน น้ำจากห้วยหรือคลองธรรมชาติและน้ำจากแควน้อยสำหรับปัญหาน้ำเพื่อการเกษตร ส่วนใหญ่มีปัญหาเป็นบางปี ช่วงเดือนที่มีปัญหาขาดแคลนน้ำ ตั้งแต่เดือนเมษายน ถึง เดือนมิถุนายน

ประมาณครึ่งหนึ่งของครัวเรือนตัวอย่างที่ให้สัมภาษณ์ตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ราบ ที่เหลือตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ลาดชัน และอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำท่วม ลักษณะของดินที่ดินทำกินประมาณครึ่งหนึ่งเป็นดินร่วน ส่วนปัญหาความอุดมสมบูรณ์ของที่ดินทำกินได้แก่ ดินจืด ดินแข็ง ดินเป็นด่าง และเป็นกรด ปัญหาสำคัญในผลิตผลทางการเกษตร ได้แก่ การขาดแคลนเงินทุน ที่ทำกินมีน้อย ผลผลิตราคาต่ำ ส่วนใหญ่ผู้ให้สัมภาษณ์ต้องการสร้างอาชีพใหม่ เนื่องจากต้องการมีรายได้เสริมและที่ทำกินน้อยรวมทั้งมีรายได้น้อย ซึ่งอาชีพที่ต้องการมากที่สุด คือ อาชีพประมง เพราะว่าการมีเขื่อนน่าจะมีปลาเยอะ และรองลงมา คือ อาชีพค้าขาย ด้วยเหตุผลที่ว่าต้องการสร้างอาชีพใหม่เพื่อให้เข้ากับการมีเขื่อนที่จะเกิดขึ้น สำหรับผู้ที่ไม่ต้องการอาชีพใหม่เนื่องจากอายุมากและอาชีพเดิมดีอยู่แล้ว ส่วนการเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าไม้ พบว่า เกือบครึ่งเคยเข้าไปใช้ประโยชน์ เฉลี่ย 7.24 ครั้งต่อเดือน ซึ่งเป็นการใช้ประโยชน์โดยเข้าไปเก็บหาของป่ามาขาย นำมาเป็นอาหาร และเป็นที่เลี้ยงสัตว์

ความพึงพอใจของชุมชนในการตั้งถิ่นฐานใหม่

ความพึงพอใจของชุมชนที่ต้องตั้งถิ่นฐานใหม่อยู่ในระดับปานกลาง ทั้งความพึงพอใจเกี่ยวกับการบริการจากรัฐกรณ์ได้รับเงินค่าชดเชย และความพึงพอใจเกี่ยวกับการบริการจากรัฐด้านสาธารณสุขโรค

ปัญหาและอุปสรรค

ครัวเรือนตัวอย่างที่ศึกษา ได้ระบุปัญหาดังนี้ เงินค่าชดเชยที่ได้รับน้อยไม่เพียงพอสำหรับซื้อที่แห่งใหม่ ทำให้ต้องเสียเงินเพิ่ม ไม่มีความสะดวกในการไปตั้งถิ่นฐานแห่งใหม่เนื่องจากตั้งอยู่ห่างไกล สาธารณูปโภคยังไม่มีความพร้อมรวมทั้งต้องไปเริ่มต้นใหม่ที่ดินแห่งใหม่มีราคาแพง สภาพถนน การคมนาคมไม่ดี ทำให้การเดินทางลำบาก รถโดยสารมีน้อย การรื้อถอนขนย้าย ไม่สะดวกมีค่าใช้จ่าย สถานีอนามัยอยู่ห่างไกลเดินทางไปรับบริการลำบาก การประเมินราคาพืชผลไม่โปร่งใสและไม่เป็นธรรม สภาพที่ดินไม่เหมาะสำหรับการเพาะปลูก ค่าชดเชยบางส่วนยังไม่ได้รับและที่ดินทำกินมีน้อย

ข้อเสนอแนะจากครัวเรือนที่ทำการศึกษา

มีข้อเสนอแนะ ได้แก่ ความต้องการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาดูแลชุมชนหลังถูกเวนคืน เช่น การประกอบอาชีพ การสร้างรายได้เสริม การพัฒนาคุณภาพชีวิต การให้ปรับสภาพคมนาคมถนน เพราะสภาพถนนบางสายยังเป็นลูกรัง และบางเส้นชำรุดเสียหายไม่เหมาะสมต่อการสัญจร นอกจากนี้การให้ปรับปรุงระบบสาธารณสุขโรค เช่น ระบบประปา ในเรื่องของคุณภาพน้ำ ส่วนไฟฟ้าควรบริการให้ทั่วถึง นอกจากนี้ยังต้องการให้เจ้าหน้าที่รังวัดที่ดินประเมินที่ดินใหม่ให้มีความเหมาะสมมากกว่านี้ และต้องการให้มีการเพิ่มเงินชดเชย

การทดสอบสมมติฐาน

ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจในการตั้งถิ่นฐานใหม่ของตัวอย่างที่ทำการศึกษา ได้แก่ ลักษณะพื้นที่บริเวณที่อยู่อาศัยและระดับการศึกษาซึ่งปัจจัยทั้งสองมีผลเชิงลบต่อความพึงพอใจของครัวเรือนตัวอย่างที่ต้องตั้งถิ่นฐานใหม่ ส่วนปัจจัยที่ไม่มีความสัมพันธ์ ได้แก่ การใช้แหล่งน้ำ ลักษณะของที่ดิน การเข้าถึงแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ การใช้ประโยชน์จากพื้นที่ในการประกอบอาชีพระยะเวลาที่อาศัยในชุมชน ขนาดของครัวเรือน รายได้ครัวเรือน และการเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนา ดังปรากฏในตารางที่ 14

ตารางที่ 14 สรุปผลการทดสอบสมมติฐานปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจของชุมชนที่ต้องตั้งถิ่นฐานใหม่

ตัวแปรอิสระ	มีความสัมพันธ์	ไม่มีความสัมพันธ์
การใช้แหล่งน้ำ		✓
ลักษณะของที่ดิน		✓
ลักษณะของพื้นที่บริเวณที่อยู่อาศัย	✓	
การเข้าถึงแหล่งทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่		✓
การใช้ประโยชน์จากพื้นที่ในการประกอบอาชีพ		✓
ระดับการศึกษา	✓	
ระยะเวลาที่อาศัยในชุมชน		✓
ขนาดของครัวเรือน		✓
รายได้ครัวเรือน		✓
การเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนา		✓

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลการวิจัยครั้งนี้ พบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจในการตั้งถิ่นฐานใหม่ของชุมชนในเขตพื้นที่โครงการเขื่อนแควน้อย จังหวัดพิษณุโลก ได้แก่ ลักษณะของพื้นที่บริเวณที่อยู่อาศัย และระดับการศึกษา และปัญหาอุปสรรคที่พบจากผลการวิจัย ซึ่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรที่จะให้ความสำคัญและนำไปเป็นแนวทางหนึ่งในการปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้การปฏิบัติงานดียิ่งขึ้นเพื่อสร้างความพึงพอใจแก่ประชาชนที่ต้องย้ายถิ่นฐานใหม่สำหรับโครงการนี้หรือโครงการที่จะดำเนินการต่อไปในอนาคตซึ่งมีผลกระทบต่อประชาชน ดังนี้

1. เนื่องจากครัวเรือนที่ทำการศึกษา มีความพึงพอใจน้อยที่สุด จากการได้รับเงินค่าชดเชย สูญเสียพืชผล ค่าพืชผลต้นไม้ ค่าชดเชยจากการสูญเสียที่ดิน และราคาที่ดินแห่งใหม่มีราคาแพง ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีเกณฑ์การประเมินที่เป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย และจัดตั้งคณะกรรมการกลางที่ประกอบด้วยผู้มีส่วนได้เสียทุกส่วนที่เกี่ยวข้องขึ้นมาพิจารณาเงินค่าชดเชยให้เหมาะสมและเป็นธรรมกับทุกฝ่าย และควรให้ประชาชนเจ้าของพื้นที่ได้มีส่วนร่วมในการเข้าร่วมประชุมพิจารณาเพื่อความโปร่งใสด้วยและควรเน้นการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชนในพื้นที่โดยตรงไม่ผ่านสื่อกลางบุคคลที่อยู่ในพื้นที่เพราะอาจทำให้เกิดปัญหาการสื่อสาร ความหมายที่คลาดเคลื่อนได้ นอกจากนี้ควรให้ข้อมูลข่าวสารที่รวดเร็วและถูกต้อง ซึ่งจะทำให้ประชาชนมีความเข้าใจและให้ความร่วมมือมากยิ่งขึ้น

2. ความพึงพอใจเกี่ยวกับสภาพถนนภายในหมู่บ้าน และความพึงพอใจเกี่ยวกับความสะดวกในการสื่อสาร เช่น ตู้โทรศัพท์สาธารณะ ยังมีไม่มาก ดังนั้นหน่วยงานภาครัฐที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องต้องประชาสัมพันธ์และเร่งรัดแผนงาน/โครงการที่จะดำเนินการเกี่ยวกับสาธารณูปโภคให้กับกลุ่มผู้ได้รับผลกระทบรับทราบและเข้าใจ ซึ่งสามารถดำเนินการได้หลายรูปแบบ เช่น การจัดประชุมชี้แจงทำความเข้าใจ การจัดทำเอกสารชี้แจงหรือการใช้หอกระจายข่าว เป็นต้น นอกจากนี้การพัฒนาคุณภาพของระบบสาธารณูปโภคให้อยู่ในสภาพที่สามารถใช้งานได้ดี ควรมีมาตรการเสริมเช่น การปรับปรุงสภาพถนนเพื่อให้สามารถใช้งานได้ในระยะที่ยังไม่ได้มีการก่อสร้างอย่างถาวรเพื่อให้ผู้ได้รับผลกระทบได้ใช้นั่นที่ดีขึ้นและมีความสะดวกมากขึ้นเพื่อเป็นการบรรเทาปัญหาของประชากรที่ย้ายไปยังที่ใหม่ และจะส่งผลให้ครัวเรือนตัวอย่างมีความพึงพอใจในการย้ายไปอยู่ถิ่นฐานใหม่มากขึ้น เนื่องจากครัวเรือนที่ทำการศึกษ ส่วนใหญ่ยังคิดว่าระบบสาธารณูปโภคในพื้นที่ใหม่ยังไม่มีความพร้อม

3. เนื่องจากครัวเรือนที่ทำการศึกษบางราย มีความต้องการอาชีพใหม่ ดังนั้น หน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องควรจัดทำมาตรการรองรับการพัฒนาอาชีพของผู้ที่ได้รับผลกระทบให้ทันต่อสถานการณ์ เพราะในอนาคตเมื่อเขื่อนเสร็จ ก็จะเป็นแหล่งท่องเที่ยวใหม่อีกแห่งหนึ่ง ดังนั้นทางจังหวัดควรจะต้องวางแผนการพัฒนาท่องเที่ยวและการประชาสัมพันธ์ให้เป็นที่รู้จักแพร่หลาย รวมทั้งสิ่งอำนวยความสะดวกให้กับครัวเรือนตัวอย่างที่ได้รับผลกระทบ และต้องการประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวที่จะมีในอนาคต โดยจัดให้มีหน่วยงานของรัฐเป็นผู้แนะนำและพัฒนาศักยภาพกลุ่มที่ต้องการมีอาชีพใหม่ให้มีความพร้อมและใช้ประโยชน์จากเขื่อนอย่างมีคุณภาพและยั่งยืน รวมทั้งสนับสนุนในการจัดหาแหล่งทุนของรัฐเพื่อเข้ามาสนับสนุนซึ่งจะทำให้ผู้ที่ได้รับผลกระทบไม่มีความรู้สึกถูกทอดทิ้ง นอกจากนี้การเข้าไปเยี่ยมของเจ้าหน้าที่ภาครัฐก็มีความจำเป็นต้องดำเนินการอย่างสม่ำเสมอ ด้วยการให้มีการเปิดเวทีหรือช่องทางอื่นที่จะทำให้ผู้ที่ได้รับผลกระทบสามารถสื่อสารความต้องการ ความคิดเห็นของตนซึ่งจะทำให้หน่วยงานต่างๆ ได้รับฟังความคิดเห็นและปัญหาอุปสรรคในการตั้งถิ่นฐานใหม่อย่างต่อเนื่องสามารถนำมาปรับปรุงแก้ไขให้มีคุณภาพต่อไป

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ผู้สนใจที่จะทำการวิจัยครั้งต่อไป ควรพิจารณานำปัจจัยอื่น ๆ ที่อาจจะมีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจเกี่ยวกับการย้ายถิ่นฐานใหม่อันเนื่องมาจากการได้รับผลกระทบจากโครงการสร้างเขื่อนต่างๆซึ่งผู้วิจัยไม่ได้นำมาศึกษาในครั้งนี้ เช่น การมีส่วนร่วมของชุมชน ประเพณี วัฒนธรรม การบริหารจัดการภาครัฐ เป็นต้น

2. ผู้สนใจที่จะทำการศึกษาค้างต่อไปควรมีการศึกษาในประเด็นอื่น ๆ เช่น การเปลี่ยนแปลงชุมชนหลังการสร้างเขื่อนในด้านคุณภาพชีวิต และการบริหารจัดการของชุมชน เป็นต้น

3. การศึกษาค้างต่อไปควรมีการศึกษาในเชิงคุณภาพ เช่น ศึกษาแนวทางการพัฒนาพื้นที่ชุมชนในเขตพื้นที่โครงการเขื่อนแควน้อย เพื่อเกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป